

การแต่งกายของผู้คนในสมัยอยุธยา

The Costume of the People in the Ayutthaya Period, Thailand

เพชรรุ่ง เทียนปิวโรจน์¹

Petchrung Teanpewroj¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องการแต่งกายของคนในสมัยอยุธยาจากเอกสารประวัติศาสตร์ของไทยและบันทึกของชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามายังพระนครศรีอยุธยา ผลจากการศึกษาพบว่าคนในสมัยอยุธยาใส่เสื้อผ้าน้อยชิ้นเพราะอากาศร้อน ผ้าที่ใช้เป็นผ้าทอซึ่งมีหลายประเภทมีขายตามตลาดๆ ต่างในพระนครศรีอยุธยา และนิยมสวมเครื่องประดับโดยเฉพาะแหวนทอง ส่วนขุนนางจะใช้ผ้าที่มาจากต่างประเทศซึ่งมีขายในตลาดเช่นเดียวกัน ความนิยมในสินค้าประเภทเสื้อผ้านั้นมิได้จำกัดอยู่เพียงแค่คนธรรมดาเท่านั้น พระภิกษุสงฆ์ก็ยังมีความต้องการใช้ผ้าแพรพรรณที่มีความสวยงามคุณภาพดีจากต่างประเทศไปตัดเย็บย้อมเป็นจีวร และผ้าสบง

คำสำคัญ : การแต่งกาย, ผู้คน, สมัยอยุธยา

Abstract

This article aims to study the costume of the people in Ayutthaya period from Thai historic documents and record evidence of foreigners who travelled to Ayutthaya. The results of the study revealed that the people in Ayutthaya wore a few clothes because the weather was hot and had worn jewelry, especially golden rings that were sold in the markets. The nobility wore fabrics from overseas that were sold in the markets. Popularity in costume was not limited only to the public but monks also wanted fabric that was beautiful and of good quality to make for example a set of yellow monk's robes.

Keywords : Dress, people, Ayutthaya period.

¹ อาจารย์ประจำ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เบอร์ติดต่อ : 089 – 487 – 7204 อีเมล : jeezy_p@hotmail.com

¹ Lecturer, Department of History, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University Contact : 089 – 487 – 7204 E-mail jeezy_p@hotmail.com

บทนำ

การศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับเสื้อผ้าอาภรณ์ในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาส่วนใหญ่มุ่งเน้นศึกษาเครื่องแต่งกายของพระมหากษัตริย์ และชนชั้นสูง การศึกษาชั้นนี้จึงต้องการศึกษาการแต่งกายของผู้คนสามัญชนที่อาศัยอยู่ในเมืองพระนครศรีอยุธยา จากหลักฐานประวัติศาสตร์ของไทยและบันทึกของชาวต่างชาติเพื่อให้ภาพวิถีชีวิตของผู้คนในสมัยอยุธยาในด้านการแต่งกาย

การแต่งกายของคนในสมัยอยุธยาจากหลักฐานประวัติศาสตร์

การแต่งกายของคนในสมัยอยุธยานั้นแตกต่างกันตามฐานะและชนชั้นทางสังคม ในบันทึกของชาวต่างชาติได้กล่าวถึงการแต่งกายของชาวเมืองพระนครศรีอยุธยาไว้ตรงกันว่า คนในสมัยอยุธยาใส่เสื้อผ้าน้อยชิ้นเนื่องจากอากาศร้อน เสื้อผ้าที่สวมใส่เนื้อบางเบา นิยมผ้านุ่งที่มีสีสันทึบหรือลวดลาย ผู้ชายสวมเสื้อหรือมีผ้าคลุมบ่า ส่วนผู้หญิงไม่สวมเสื้อหรืออาจมีผ้าปิดหน้าอก และนิยมสวมแหวนทอง

ในจดหมายเหตุของโยสต์ สเคาเทิน ได้กล่าวถึงการแต่งกายไว้ว่าทั้งหญิงชายแต่งตัวด้วยผ้าผ่อนน้อยชิ้น เพราะประเทศนี้เป็นประเทศร้อน เขาชอบผ้าสีต่างๆ นุ่งสำหรับส่วนล่างของร่างกาย ส่วนบนนั้นชายใส่เสื้อชั้นในแขนครึ่งท่อน ส่วนหญิงนั้นมีผ้าบางๆ พาดไหล่หรือปิดหน้าอก บนศีรษะมักจะมียี่ปันทองปักผมไว้และสวมแหวนทองที่นิ้วมือ การแต่งกายเช่นนี้แต่งด้วยกันทั้งคนจนคนมี จึงยากที่จะดูว่าใครรวยใครจน นอกจากจะรู้ราคาชนิดผ้าที่นุ่งห่มนั้น (กรมศิลปากร, 2513: 151)

ในพรรณนาเรื่องอาณาจักรสยามของฟาน ฟลีต ได้กล่าวถึงเรื่องการแต่งกายไว้ว่า เนื่องจากสภาพดินฟ้าอากาศของประเทศนี้ร้อน ผู้คนจึงสวมเสื้อผ้าเนื้อเบาชายหญิงปกปิดร่างกายท่อนล่างด้วย

ผ้าที่มีลวดลายสีสันทึบและให้ความสนใจแก่เครื่องแต่งกายส่วนนี้มาก ผู้ชายสวมเสื้อสั้นๆ แขนยาวลงมาครึ่งแขนไม่สวมรองเท้า และไม่มีสิ่งปกปิดศีรษะ ผมตัดสั้นรอบศีรษะในระดับเหนือหูสั้นขึ้นช่วงต้นคอและใช้มีดโกนช่วงโคนผม พวกเขาไม่มีเครา และเมื่อพวกเขาเข้ารับราชการไปยังพระราชวังหรือราชสำนักพวกเขาสวมหมวกผ้าลินินอย่างดีทรงพีระมิด และมีสายรัดรอบคางเพื่อหมวกจะได้ไม่หล่นเมื่อถวายบังคมพระเจ้าแผ่นดิน พวกเขาหญิงห้อยผ้าเนื้อเบาปลายผ้าทั้งสองข้างพาดไหล่เพื่อให้ปิดอก พวกเขาปักปิ่นทองประดับผมและสวมแหวนทองคำบนนิ้ว 2-3 วงเป็นเครื่องประดับ นี่เป็นการแต่งกายแบบธรรมดาๆ ของผู้หญิงคนรวยและคนจนและไม่มี ความต่างกันในเรื่องราคาของผ้าและจำนวนที่พวกเขาสวมใส่ (ฟาน ฟลีต, 2548 : 130-131)

หนังสือประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม (ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์) ของนิโกลาส์ แชรแอส ได้กล่าวไว้ว่า อาชีพที่อดคัดที่สุดในราชอาณาจักรสยามก็คือ อาชีพช่างตัดเสื้อผ้าเพราะผู้คนทั่วไปไม่นิยมสวมเสื้อ เครื่องนุ่งห่มของผู้ชายประกอบด้วยผ้าไหมหรือผ้าฝ้าย 2 ผืน ผืนหนึ่งใช้คลุมบ่า อีกผืนใช้พันเอวแล้วม้วนไปเหน็บไว้ด้านหลัง เครื่องนุ่งห่มของผู้หญิงเป็นผ้านุ่งสี่ตา อาจสอดเส้นเงินหรือทอง มีผ้าแถบมัสลินผืนแคบๆ คาดอกส่วนผ้านุ่งของพวกขุนนางนั้นสอดสอดเส้นเงินหรือทอง หรืออาจเป็นผ้าลายดอกเขียนซึ่งมาจากอินเดีย สวมเสื้อชั้นนอกผ้าปานบางๆ ตัดเป็นรูปเสื้อครุย ในช่วงฤดูหนาวจะสวมเสื้อนอกที่ตัดจากแพรจีนปักลายดินทองเงิน หรือผ้างามๆ จากยุโรป พวกขุนนางจะสวมรองเท้าหนีบแบบแขกมัวร์ สามัญชนเดินเท้าเปล่า (นิโกลาส์ แชรแอส, 2506 : 130 – 131) ในช่วงอยุธยาตอนปลายปรากฏในหลักฐานว่ามีโรงเย็บรองเท้า ตั้งอยู่ที่ตลาดบ้านจีนปากคลองขุนละครไชย (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2550 : 79) รองเท้าดังกล่าวน่าจะเป็นรองเท้าแบบจีน

ลา ลูแบร์ ได้บันทึกไว้ว่าชาวสยามไม่ค่อยจะห่อหุ้มร่างกายให้มีดชนิดนัก ชาวสยามไปไหนมาไหนด้วยเท้าเปล่าและไม่สวมหมวก ใช้ผ้าพันเอวจนถึงได้เข้ามีทั้งผ้าลายดอกผ้าไหมเกลี้ยง (ไม่มีลาย) และผ้าทอที่ริมผ้าเป็นลายทองหรือลายเงิน ผู้ชายสวมเสื้อชั้นในผ้ามีสลิน หญิงสามัญชนนิยมนุ่งผ้าถุงสีดำและสไบเป็นผ้ามีสลินสีขาวอย่างธรรมดาๆ นอกจากผ้าถุงแล้วผู้หญิงจะไม่สวมเสื้อ (ลา ลูแบร์, 2510 : 110 - 112)

ภาพการแต่งกายของหญิงชาวเมืองพระนครศรีอยุธยาจากจดหมายเหตุลา ลูแบร์

เสื้อผ้าที่คนในสมัยอยุธยาสวมใส่นั้น ส่วนใหญ่เป็นผ้าทอที่มีขายอยู่ในตลาด ชาวบ้านนุ่งผ้าจำพวกผ้าพื้นหรือผ้าลายเนื้อเรียบๆ (เอนก นาวิกมูล, 2547 : 13) เครื่องประดับนั้นก็ยังมีขายอยู่ในตลาด ส่วนขุนนางนั้นจะใช้ผ้าทอที่มาจากต่างประเทศ ผ้าไหม ผ้าทอด้วยดินเงินดินทอง ซึ่งก็มีขายในตลาดเช่นเดียวกัน

เครื่องแต่งกายที่มีขายในตลาดในเมืองพระนครศรีอยุธยา

ข้อมูลจากบันทึกของชาวต่างชาติทำให้ทราบว่าเป็นสมัยอยุธยาทั้งผู้ชายและผู้หญิงใส่ผ้าถุง ผู้ชายใส่เสื้อผ้ามีสลิน ผู้หญิงไม่สวมเสื้ออาจมีผ้าสไบไหมหรือไหมตะแบงมาน ถึงการนุ่งห่มจะมีลักษณะเดียวกัน แต่ผ้าที่ใช้นุ่งห่มนั้นสามารถแบ่งออกถึงฐานะของผู้สวมใส่ได้ สินค้าประเภทเสื้อผ้าแพรพรรณที่มีขายในตลาดก็มีอยู่มากมาย ที่ถนนย่านป่าผ้าเขียวหลังคูก มีตลาดถุงหมากหรือตลาดป่าผ้าเขียว ที่ย่านนี้มีร้านขายเสื้อสีต่างๆ ทั้งสีเขียว สีขาว สีแดง สีชมพู มีเสื้อหลายแบบทั้งเสื้อจีบเอว เสื้อฉีกอก (เสื้อผ่าหน้า) เสื้อสวมหัว เสื้อญี่ปุ่น มีกางเกงสีต่างๆ เสื้อสีต่างๆแบบต่างๆ และกางเกงนำจะมีไว้ขายให้กับชาวต่างชาติที่เข้ามายังพระนครศรีอยุธยามากกว่าชาวพื้นเมือง

นอกจากนี้ยังมีสินค้าอื่นๆ ที่ทำมาจากผ้า เช่น ล่วม ซึ่งเป็นเครื่องสำหรับใส่หมากพลูบุหรี ทำจากผ้าหลายชนิด เช่น ผ้าสักหลาด ผ้าแพร ผ้าลาย มีถุงหมากปักลวดลาย ถุงหมากปักทองประดับกระจก ถุงหมากเลว น่าจะหมายถึงถุงหมากที่ทำจากผ้าที่ไม่ค่อยดีนักหรือทำจากผ้าธรรมดา ถุงยาสูบปักทองประดับกระจก ถุงยาสูบเลว ของพลูสีต่างๆ ตลาดป่าผ้าเขียวนี้เป็นตลาดที่อยู่ในกำแพงระนคร มีการรับผ้าทอจากแขกจามที่อยู่บริเวณวัดแก้วฟ้ามาขายด้วย (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2550 : 79)

ที่ถนนย่านป่าชมพู มีตลาดป่าชมพูมีร้านขายผ้าชนิดต่างๆ ได้แก่ ผ้าชมพูคาด น่าจะหมายถึงผ้าคาดเอว รัตคต คำว่า รัตคตเป็นภาษาเขมรภาษาไทยใช้รัดประคต เป็นผ้าที่ใช้รัดอกหรือสายที่ถักด้วยด้ายใช้สำหรับรัดเอวพระภิกษุสามเณร (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2550 : 71)

ที่ย่านท่าทราย มีตลาดชื่อตลาดท่าขุนนาง มีร้านขายผ้าสมปักเชิงปุม ผ้าไหม ผ้าลายกษุราช ย่ามะหวาด สมปักเชิง สมปักล่อง

จวน สมปักกริ้ว และผ้ากราบขนาดต่างๆ ที่ตลาดท่าขุนนางนี้ขายผ้าที่ใช้สำหรับขุนนางต้องนุ่งเข้าเฝ้า ที่ถนนย่านฉะโกไรใหญ่ มีตลาดขายผ้าชื่อตลาดผ้าลายมีร้านขายผ้าลายสุรต ผ้าขาวและผ้าฉलग (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2550 : 82)

ที่บ้านริมวัดลวดช่อง นอกกำแพงพระนคร แยกตानीทอผ้าไหม ผ้าด้ายเป็นผ้าพื้น ผ้าม่วงเกลี้ยง (ไม่มีลาย) ผ้าม่วงดอกขายที่บ้านริมวัดขุนพรหม ชาวบ้านในบริเวณนั้นนำผ้าขาวเทศมาเขียนพิมพ์ ตีพิมพ์เป็นดอกผ้าลายน้ำจืด เป็นผ้าพิมพ์ลายสีจาง ราคาถูกสำหรับชาวบ้านใช้ (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2550 : 90, 93)

แต่มีผ้าส่วนหนึ่งที่เป็นผ้าสำหรับขุนนางใช้นุ่งห่ม ได้แก่ ผ้าที่ขายอยู่ที่ตลาดท่าขุนนาง ในจดหมายเหตุลา ลูแบร์ได้กล่าวถึงผ้าที่ที่มีความงดงามบางชนิด เช่น ผ้าม่วงไหมยกดอก ผ้าม่วงไหมไม่ยกดอก และผ้าลายเนื้อดี อนุญาตให้ใช้นุ่งห่มได้แต่เฉพาะบุคคลที่ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเท่านั้น (ลา ลูแบร์, 2510 : 119) ผ้าบางชนิดเป็นผ้าสำหรับขุนนางใช้นุ่งห่มได้แก่ ผ้าสมปักเชิง.

ผ้าสมปัก เป็นผ้าทอด้วยไหมเปลาะกลางผ้าเป็นสีเป็นลายต่างๆ เป็นผ้าสำหรับขุนนางซึ่งได้รับพระราชทานจากพระมหากษัตริย์ แสดงถึงลำดับยศ ผ้าสมปักนี้จะนุ่งเวลาเข้าเฝ้าหรือตามเสด็จพระราชดำเนิน แม้แต่ออกจากบ้านจะเข้าวังก็ใช้ผ้าอื่นนุ่งมาก่อน หลักฐานจากจิตรกรรมฝาผนังแสดงให้เห็นว่าได้มีการนุ่งกันบริเวณกำแพงแก้วข้างท้องพระโรง (สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2543 : 241) ผ้าสมปักเป็นผ้าไหมหน้าแคบต้องต่อให้กว้างโดยใช้ผ้าสองผืนต่อกันเรียกว่า “เปลาะ” การนุ่งเต็มยศใช้ผ้าสมปักลายต่างๆ เพื่อนุ่งเข้าเฝ้าปกติใช้ผ้าสมปักไหมสีต่างๆ ผ้าสมปักที่มีเกียรติที่สุดคือ “สมปักปุม” เป็นสมปักที่ทอด้วยไหมมีลายดอกเป็นตาๆ สมปักที่เป็นธรรมดาที่สุดคือสมปักกริ้ว (สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2543 : 241)

นอกจากนี้ยังมี ผ้ายามะหวาด เป็นคำมาจากภาษาฮินดูว่า “ยามะวาร์” หรือ “ยามะหะวาร์” ใช้เรียกผ้าจำพวกผ้าห่มที่ทอเป็นลายริ้วสลัปลี ทำที่แคว้นแคชเมียร์และปัญจาบ ผ้าลายสุรต คือ ผ้าที่เรียกกันว่า ผ้าลาย ทำจากเมืองสุรต ผ้าพิมพ์ลายเป็นผ้าที่นุ่งมีลายที่ชายผ้าสองข้างเรียกว่าหน้าผ้า เป็นลายริ้วใหญ่ๆ ผ้ามีลายเป็นดอกเล็กๆ สีต่างๆ ผ้าลายสุรต นิยมใช้กัน ผ้ายามะหวาด เป็นผ้าลายที่ทำจากผ้าขาวเทศ ซึ่งเป็นผ้าขาวในอินเดียสันนิษฐานได้เป็น 2 ทางคือ มาจากคำว่าอุมดาหวาด ซึ่งเป็นเมืองเล็กๆ ในเขตเมืองสุรตเป็นที่ที่ทำผ้าลายเนื้อดี อีกทางหนึ่งคำว่ายามะหวาดคล้ายกับคำว่า “ยามะหวาด” ในภาษาไทย พระยาอนุমানราชชนได้สอบสวนพบว่าผ้าลายรุ่นเก่าเป็นสีม่วงและม่วงเจือแดง (กาญจนาคพันธ์, 2516 : 161, 174, 172, 56) และผ้ากฐราช หรือกฐราช ผ้าลายกฐราช คือ ผ้าที่ทอมาจากแคว้นคุชราต (Guzerat) ในอินเดีย เป็นผ้าที่มีดอกคล้ายลายผ้า แต่มีดอกดวงเด่นเหนือหยาบหนา ทนทาน ใช้เป็นผ้า นุ่งหรือผ้าคาดพุง (สุมาลย์ โทมัส, 2429 : 44)

ผ้าปุม เป็นผ้าไหมที่ทอเป็นลายดอกตาแปลกๆ เนื้อไม่เรียบมีลายพลอมแพรมซึ่งเกิดจากวิธีทำคือ ย้อมไหมก่อนแล้วทอ ส่วนมากมีสีแดง (สุมาลย์ โทมัส, 2429 : 51)

ในหนังสือภูมิศาสตร์วิวัตโพธิ์ของขุนวิจิตรมาตราได้กล่าวถึงผ้าที่นุ่งไว้ว่า ถ้าทอด้วยไหมเรียกว่าผ้าไหม ผ้าไหมถ้าทอให้มีลายมีดอกต่างๆ ทั้งผืนเรียกว่า “ผ้าปุม” ถ้าเกลี้ยงๆ เรียกว่า “ผ้าม่วง” แต่ถ้าทอด้วยด้ายกับไหมสองอย่างปนกันเรียกว่า “ผ้าด้ายแกมไหม” ถ้าทอด้วยด้ายเรียกว่า “ผ้าพื้น” ถ้าทอด้วยเส้นทองเรียกว่า “ผ้ายกทอง” หรือ “ผ้ายก” (กาญจนาคพันธ์, 2516 : 176)

ตารางแสดงสินค้าเครื่องแต่งกายในสมัยอยุธยา

เสื้อผ้าแพรพรรณ	ผ้าซมฏู รัตคต (รัตประคต) ผ้าหนังไก่ แพรย่นหนังไก่ เอ็งปักเถา ผ้าซมฏูเลว ผ้าพิมพ์เลว ไหมครุยพัน ไหมเบญจพรรณ ไหมลาว ไหมเขมร ไหมโคราช ผ้าตาโถง ผ้าใส่ปลา ไหมผ้าขาววา เลื้อเขียว เลื้อขาว เลื้อแดง เลื้อซมฏู เลื้อญี่ปุ่น เลื้อจีบเอว เลื้อฉีกอก เลื้อสวมศีรษะ กางเกงสีต่างๆ ล่วม ⁺ สักหลาด ล่วมแพร ล่วมผ้าลาย ถูงหมากสักหลาดลายปักทองประดับกระจก ถูงหมากเลว ถูงยาสูบปักทองประดับกระจก ถูงยาสูบเลว ซองพลูสีต่างๆ ผ้าแขกจาม แพรจีนสีต่างๆ ผ้าสมปักเชิงปุม ⁺⁺ ผ้าไหม ผ้าลายกฤษราช [*] ยามะหวาด ^{**} ผ้าสมปักเชิง ผ้าสมปักล่องจวน ผ้าสมปักกริ้ว ผ้ากราบ ผ้าลายสุหรีด ผ้าขาว ผ้าฉลง ผ้าย้อมคราม ด้ายย้อมคราม ผ้าขาวเทศเขียนลาย พิมพ์ลายเป็นลายผ้าน้ำจืด ผ้าไหม ผ้าด้ายทอเป็นผ้าพื้น ผ้าม่วงเกลี้ยง ผ้าม่วงดอก ผ้ายะไรง ผ้าสายบัวสีตีบนหน้าเก็บทอง ผ้ายาบัวปกตาเลดงา ผ้าปุม ^{***} แพรญวน
เครื่องประดับ	กำไลมือ กำไลเท้า ปิ่นชน [*] ปิ่นเข็ม สายสะอิ่ง ^{**} สังวาลทองคำ ^{***} สังวาลซักรัก ^{***} สังวาลสายลวด ปิ่นปักผม แหวนหุ้มมะกล่ำ แหวนลูกแก้ว ลูกบิด เครื่องประดับต่างๆ ที่ทำจากทองเหลืองและตะกั่ว พลอยแดง ทองพราย รองเท้า กระจับปิ้ง

+ ล่วม ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง เครื่องสำหรับใส่หมากพลู บุหรี่ ส่วนมากทำด้วยผ้า มีใบปก เป็นของใช้โบราณ แต่ที่ทำด้วยโลหะก็มี

++ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายว่า ผ้าสมปัก เป็นผ้าไหมทอเป็นสีเป็นลายต่างๆ เป็นผ้าสำหรับขุนนางใช้เข้าเฝ้า ผ้าสมปักปุมเป็นผ้าไหมทอเป็นลายดอกเป็นตาๆ เป็นผ้ามาปักที่มีเกียรติที่สุด ผ้าสมปักที่ธรรมดาที่สุด คือ สมปักกริ้ว

* ผ้าลายมาจากแคว้นคุชราต (Gujarat) ผังมะละบาร์ของอินเดีย

** พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายว่า ผ้าจำพวกผ้าไหมที่ทอลายกริ้วสลัปสี

*** พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายว่า ผ้าไหมชนิดหนึ่งมีดอกเป็นตาๆ

• พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายว่า ปิ่นที่มีค้ำ มีจกกล(ดอกบัว) และปริก(ส่วนยอด) ทำด้วยทองคำประดับพลอย

•• เข็มขัด

••• สังวาล คือ สร้อยใช้ป็นเครื่องประดับคล้องเจวียงป่า

* สันนิษฐานว่าเป็นสังวาลที่ทำมาจากรัก

การนำผ้าจากต่างประเทศมาขายที่ตลาดในเมืองพระนครศรีอยุธยาสะท้อนกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนี้ซึ่งมีทั้งพ่อค้าต่างชาติผู้นำสินค้าเข้ามายังหน้า พ่อค้าผู้ซื้อสินค้าทอดที่หนึ่ง และอาจจะ มีพ่อค้าที่รับซื้อสินค้าจากพ่อค้าคนแรกต่อๆ มา ก็ได้ และยังมีการนำผ้าที่นิยมสินค้าจากต่างประเทศเป็นลูกค้าสำคัญ ผู้ที่ได้นำผ้าที่มาจากต่างประเทศจะต้องเป็นผู้ที่มีความมั่งคั่งมากระดับหนึ่ง ทั้งการที่มีผ้าจากต่างประเทศขายในตลาดสะท้อนความต้องการนุ่งผ้าที่แสดงความร่ำรวยของคนในสมัยนั้นได้ นอกจากนี้ยังเห็นได้อีกว่าผ้าจากต่างประเทศบางชนิดที่เคยใช้เฉพาะบุคคลในราชสำนัก ได้ออกมาสู่ตลาดของประชาชนทั่วไป ซึ่งแม้จะมีผู้ซื้อหลักคือขุนนางข้าราชการ แต่การที่นำมาขายในตลาดอย่างมากมายหลายชนิดทำให้เชื่อได้ว่ามากกว่าผู้มีเงินทองเข้าชั้นเศรษฐีคิดคงจะได้ซื้อหามาห่มเพื่อแสดงฐานะและความร่ำรวยของตน (วารสารคน นิตยสารสุขกิจ, 2548 : 367 – 368)

นอกจากเสื้อผ้าแพรพรรณแล้วชาวเมืองพระนครศรีอยุธยายังประดับตกแต่งร่างกายด้วยเครื่องประดับต่างๆ อีกด้วย โดยมีปิ่นทองประดับผมและสวมแหวนทองคำบนนิ้ว 2-3 วง (พาน พลิต, 2548 : 131) ลา ลูแบร์ได้บันทึกไว้ว่า

ชาวสยามสวมแหวนที่นิ้วทำๆ (คือนิ้วกลาง นิ้วนาง นิ้วก้อย) ของมือทั้งสองข้าง และสมนิยมอนุญาตให้สวมได้มากวงเท่าที่จะมากได้ เขาอาจปลงใจซื้อแหวนเพชรก็ได้ในราคาถึงวงละตั้งครึ่งเอกีว ซึ่งในกรุงปารีสจะมีราคาเพียง 2 ซอลเท่านั้น พวกผู้ชายไม่รู้จักรับสร้อยประดับของตนหรือของภรรยาเลย แต่พวกผู้หญิงและเด็กๆ ทั้งสองเพศรู้จักการใช้ตุ้มหู ตามปกตินั้นตุ้มหูมีรูปร่างเหมือนอย่างลูกปัด (poire-ลูกแก้ว) ทำด้วยทองคำ เงินหรือกาไหล่ทอง เด็กหนุ่มเด็กสาวลูกผู้ดีสวมกำไลข้อมือ แต่จะสวมอยู่ถึงอายุ 6 หรือ 7 ขวบเท่านั้น แล้วจึงสวมกำไลที่แขนและที่ขาอีกด้วยเป็นกำไลวง (กำนแข็ง) ทำด้วยทองคำหรือกาไหล่ทองรูปพรรณคล้ายๆ กับพวกกุญแจของเราฉะนั้น (ลา

ลูแบร์, 2510 : 119 – 120)

ในเมืองพระนครศรีอยุธยามีตลาดที่ขายเครื่องประดับต่างๆ อยู่ที่ถนนย่านชั้นเงินมีตลาดชื่อตลาดชั้นเงินขายกำไลมือ กำไลเท้า ปิ่นชน ปิ่นเข็ม สายสะอิ่ง สั้งวาลทองคำ ชีริกและสายลวด ที่เชิงสะพานชีกุนด้านตะวันตกมีตลาดชื่อขุนชายกำไลมือ กำไลเท้า ปิ่นปักผม แหวนหุ้มกะลา แหวนลูกแก้ว ลูกปัด เครื่องประดับต่างๆ ที่ทำจากทองเหลืองและตะกั่ว (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2550 : 78)

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มีความนิยมในการสวมใส่เครื่องประดับที่มีค่ามีราคา คนมีความมั่งคั่งและมีความนิยมในการสะสมความมั่งคั่งด้วยการซื้อเครื่องประดับทองและเพชร

ความนิยมในการตกแต่งร่างกายด้วยเครื่องประดับนั้นได้ส่งผลให้เกิดความนิยมในการตกแต่งบุตรหลานด้วยกำไลมือ กำไลเท้า จนเกิดอันตรายขึ้นกับเด็ก ด้วยมีคนคบคิดล่อลวงเอาเด็กไปฆ่าเพื่อเอากำไล จึงได้มีกฎหมายห้ามไม่ให้ราษฎรแต่งตัวบุตรหลานด้วยเครื่องประดับมีค่า เพราะจะเป็นภัยแก่ตัวเด็กเอง

...แต่นี้สืบไปเมื่อนำ ถ้าข้าทูลละอองธุลีพระบาทอนาปราชราษฎรผู้ใด จะตกแต่งใส่กำไลเท้าแลกำไลมือบุตรหลาน ยาดิพิน้องซึ่งเปนนทารกนั้น ต่อมีแม่นมพี่เลี้ยงพิทักษ์รักษาจึงให้ตกแต่งบุตรหลานใส่กำไลเท้ากำไลมือไว้เปนนทราเปนนอนขาดทีเดียว ถ้าผู้ใดมีฟังตกแต่งบุตรหลานใส่กำไลเท้ากำไลมือแลอ้ายมีชื่อพั่วลวงลักพาไปฆ่าเสีย ถอดเอากำไลเท้ากำไลมือไปดูจหนึ่งครั้งนี้จะเอาตัวบิดามาตามตาผู้ตกแต่งเปนนทราจงหนัก... (ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 จุลศักราช 1166 พิมพ์ตามฉบับหลวงตรา 3 ดวง, 2527 : 376)

นอกจากข้อห้ามในการตกแต่งเครื่องประดับให้กับบุตรหลานแล้ว ยังมีข้อห้ามในการแต่งกายการใช้เครื่องประดับเกินฐานะของผู้สวมใส่ปรากฏอยู่ในกฎหมายตราสามดวงกล่าวถึงธรรมเนียมการนุ่งผ้าและการใช้เครื่องประดับไว้ว่า

หย่างทำเนียบแต่ก่อนสืบมาจะนุ่งผ้าสมปักท้องนาก แลใส่เสื้อครุยกรองคอ กรองตัน กรองปลายแขน จะคาดราดคตหนามขนุนได้แต่มหาดไท กลาโหม จตุสดม แลแต่งบุตรแลหลานขุนนางผู้ใหญ่ ผู้น้อยได้ก็แต่เสมาแลจ๊กควจั่นจำหลักประดับพลอยแต่เพียงนี้ แลทุกวันนี้ข้าราชการผู้น้อยนุ่งห่มมิได้ทำตามหย่างทำเนียบแต่ก่อน ผู้น้อยก็นุ่งสมปักปุมท้องนาก ใส่เสื้อครุยกรองคอ กรองมือ กรองสังเวียน กรองสำรว คาดราดคตหนามขนุน...แต่งบุตรแลหลานเล่าผูกลูกปะจะหล้าจำหลักประดับพลอยแลจ๊กตุ่นประดับพลอย เพชฌฆาตราชาวะดีใส่เกี้ยวมีกระจังประจำยาม 4 ทิศ ผูกภักจั่นถนอมญประดับพลอยประดับเพชร เขมขัดดอก มีดอกประจำยาม เข้าหย่างต้องห้ามเกินบันดาศักดิ์ติดอยู่ (ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 จุลศักราช 1166 พิมพ์ตามฉบับหลวงตรา 3 ดวง, 2527 : 101 – 103)

การออกกฎหมายดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ามีขุนนางผู้น้อยใช้ผ้าถุงและเครื่องประดับที่กำหนดให้ใช้กับผู้นางผู้ใหญ่ และใช้กับบุตรหลานของขุนนางผู้ใหญ่ทั้งยังแต่งกายบุตรหลานเกินบรรดาศักดิ์ ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าผ้าถุงและเครื่องประดับที่ใช้สำหรับขุนนางผู้นั้น ขุนนางผู้น้อยสามารถหามาสวมใส่และใช้ประดับได้ โดยอาจซื้อมาหรือสั่งทำก็ได้ดังที่ปรากฏในตลาดทำขุนนางและปรากฏเป็นช่างฝีมือทำทองและรับจ้างทำเครื่องประดับ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ ได้มีการออกพระราชบัญญัติในพ.ศ.2343 ห้ามแต่งกายเกินฐานะเกินบรรดาศักดิ์ ขุนนางผู้น้อยห้ามแต่งกายเสมอขุนนางผู้ใหญ่ รวมถึงการแต่งกายให้แก่บุตรหลานด้วย ห้ามช่างทองทำเครื่องประดับเพชรถมยาราชาวดี ห้ามทำกระจับปี่ ฟริกเทศ กำไลเท้าด้วยทองคำ และแหวนถมยาราชาวดีประดับพลอย และห้ามซื้อขายเป็นอันขาด

...แต่นี้สืบไปเมื่อหน้าให้ข้าราชการแลราษฎรทำตามธรรมเนียมอย่างแต่ก่อน ครั้งนี้โปรด

เกล้าฯ ให้แต่ขุนนางผู้ใหญ่ก็นุ่งผ้าศรีผึ้ง คาดราดคตหนามขนุน ห้ามอย่าให้ข้าราชการผู้น้อยใส่เสื้อครุยกรองคอสังเวียนสำรว คาดราดคตหนามขนุน นุ่งสมปักท้องนาก สามเขมขัดอย่าให้มีดอกประจำยามก็นุ่งผ้าสีผึ้ง ใส่เสื้อครุยได้แต่กรองปลายมือ จะแต่งบุตรหลานก็ให้ใส่ได้แต่จี่ เสมา ภักควจั่นจำหลักประดับพลอยแดง พลอยเขียวแต่เท่านั้นอย่าให้ประดับเพชรถมยาราชาวดี ลูกปะวะหล้า ก็ให้ใส่ได้แต่ลายแทงแลเกลี้ยงเกี้ยว อย่าให้มีกระจังประจำยาม 4 ทิศ แลอย่าให้ใส่กระจับปี่ ฟริกเทศทองคำกำไลทองคำใส่เท้า อย่าให้ข้าราชการผู้น้อยแลราษฎรก็นุ่งผ้าศรีผึ้ง แลกระทำให้ผิดด้วยหย่างทำเนียบเกินบันดาศักดิ์เป็นอันขาดทีเดียว แลอย่าให้ช่างทองทั้งปวงรับจ้างแลทำจี่ เสมา ภักควจั่นประดับเพชรถมยาราชาวดี แลกระจับปี่ ฟริกเทศ กำไลเท้าทองคำแลแหวนถมยาราชาวดีประดับพลอยห้ามมิให้ซื้อขายเป็นอันขาดทีเดียว ถ้าข้าราชการผู้น้อยแลอนาประชาราษฎรช่างทอง กระทำให้ผิดด้วยหย่างทำเนียบแต่ก่อน จะเอาตัวเป็นโทษจงหนัก... (ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 จุลศักราช 1166 พิมพ์ตามฉบับหลวงตรา 3 ดวง, 2527 : 102 – 103)

ความนิยมในสินค้าประเภทเสื้อผ้าเครื่องประดับนั้นมิได้จัดอยู่เพียงแค่คนธรรมดาเท่านั้น พระภิกษุสงฆ์ก็ยังมีความต้องการใช้ผ้าแพรพรรณที่มีความสวยงามคุณภาพดีจากต่างประเทศไปตัดเย็บย้อมเป็นจีวร ผ้าสบง และเครื่องใช้ของสงฆ์ต่างๆ

...ลาวพวกเห่นสลุปกำบ้าน เห่นสำเภาจินเข้ามาก็ขึ้นเที่ยวบนสำเภาชุกชน ชื่อหาของเล่นเป็นละวณ จีน จาม ผรั่ง ให้เดียรถินครนรดห่มันก็มีบ้าง ลาวพวกก็เที่ยวซื้อผ้าแพรพรรณในพวงแพและร้านแขกจีน เอาไปเย็บย้อมเป็นผ้า ภาค จีวร สบง สไป กราบพระ อัดคต อังสะ กระทำเป็นศรี แสต ชมพูนุ่งครองให้ตั้งอวบตเปนมหานิดสักคียทุกครั้ง ลาวพวกนุ่งห่มเปนแต่ศรีกร้ากรุ่นว่าปลัง.. (ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 จุลศักราช 1166 พิมพ์ตามฉบับหลวงตรา 3 ดวง, 2527 : 53 – 54)

ความนิยมและต้องการผ้าแพรพรรณของ พระสงฆ์ถือเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม มีการ ออกกฎพระสงฆ์ “ห้ามอย่าให้หนาพระราชกรณีย ลุกค้าร่วมแพกแซกจีนไทยชายผ้าแพรพรรณแก่ พระสงฆ์สามเณรпенอันชาติที่เดียว” ถ้าผู้ใดชายผ้า แพรพรรณแก่พระสงฆ์สามเณรจะถูกเอาตัวลงโทษ หนัก (ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 จุลศักราช 1166 พิมพ์ตามฉบับหลวงตรา 3 ดวง, 2527 : 46)

สรุป

การแต่งกายของผู้คนในสังคมพระ นครศรีอยุธยา นั้นมีเสื้อผ้าแพรพรรณและเครื่อง ประดับนั้นมากมายหลายชนิด แสดงให้เห็นว่า เสื้อผ้าแพรพรรณมิได้ใช้เป็นเพียงเครื่องนุ่งห่ม เท่านั้น แต่ยังใช้เป็นเครื่องแสดงฐานะและความ มั่งคั่งของผู้สวมใส่ ผู้ที่มีฐานะมั่งคั่งร่ำรวยจะนุ่งห่ม ผ้าที่มาจากต่างประเทศ สวมใส่เครื่องประดับที่มี ค่ามีราคาแพง สามัญชนนุ่งห่มผ้าทอที่มีราคาถูก สวมใส่เครื่องประดับน้อยชิ้น ทั้งสินค้าเสื้อผ้าแพร พรรณและเครื่องประดับก็มีขายอยู่ในตลาดในเมือง พระนครศรีอยุธยาให้ทั้งผู้ดีและไพร่ได้เลือกซื้อ มา สวมใส่ตามความต้องการ

บรรณานุกรม

- กาญจนาคพันธุ์. (2516). *ภูมิศาสตร์วัดโพธิ์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สารสนธิ์สวรรค์ .
- กรมศิลปากร.(2513). *ประชุมพงศาวดารภาคที่ 76 เล่มที่ 47 จดหมายเหตุพ่อค้าฮอลันดา ผู้เข้ามาอยู่ใน กรุงศรีอยุธยาในรัชกาลพระเจ้าทรงธรรมและพระเจ้าปราสาททอง*. กรุงเทพฯ:องค์การคำคุณุสกา. นิโกลาส์ แชรแวงส.(2506). *ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม* แปลโดย สันต์ ท.โกมลบุตร. พระนคร : ก้าวหน้า.
- ลา ลูแบร์.(2510). *จดหมายเหตุลา ลูแบร์ ฉบับสมบูรณ์* แปลโดย สันต์ ท.โกมลบุตร. พระนคร: ก้าวหน้า. *ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 จุลศักราช 1166 พิมพ์ตามฉบับหลวงตรา 3 ดวง เล่มที่ 3*.(2527) .กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง.
- ฟาน ฟลิต. (2548). *รวมบันทึกประวัติศาสตร์อยุธยาของฟาน ฟลิต*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- วรจกณ นินพัทธ์สุขกิจ. (2548). *กลุ่มคนที่สัมพันธ์กับการค้าในสังคมอยุธยา พ.ศ. 2172 – 2310*.วิทยานิพนธ์ ปริญญาตรีบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร.บรรณานุกรม.(2550).*พรรณนาภูมิสถานพระนครศรีอยุธยา เอกสารจากหอหลวง (ฉบับ ความสมบูรณ์)*. กรุงเทพฯ : อุษาคเนย์.
- ส.พลายน้อย.(2546). *เรื่องเล่าจากข้าวของ เครื่องแต่งกาย*.กรุงเทพฯ : พิมพ์คำ.
- สุมาลย์ โทมัส. (2529). *รายงานวิจัยเรื่องผ้าและประเพณีการใช้ผ้าไหม*. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ คณะอนุกรรมการการแต่งกายของไทย : *วิวัฒนาการและเอกลักษณ์ ประจำชาติ*.(2543). *การแต่งกายไทย : วิวัฒนาการจากอดีตสู่ปัจจุบัน เล่ม 1*. กรุงเทพฯ : สำนักงาน เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ.
- เอนก นาวิกมูล.(2547).*การแต่งกายสมัยรัตนโกสินทร์*.พิมพ์ครั้งที่ 2.กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.